

Synd og skam. Opsang fra Hans Edvard Nørregaard Nielsen

WeekendAvisen

Nr. 32, 11. - 18. august 2005

Synd og skam

Af Hans Edvard Nørregaard-Nielsen

DER var engang længe mellem, at det igen blev den 1.juni, men nu indfinder datoen sig jævnlige og som for at erindre om, at livet igen er blevet et år kortere. Sidste 1. juni lå dagen og var grønlyseblå med en hældning mod det grå, som er blevet det triste gennemsnitsvejr her i landet. Måske gik folk med hjerte for den slags rundt og huskede på, at det var årsdagen for slaget ved Öland samt året efter, i 1677 for slaget ved Møn. Selv havde jeg i mængden af små skrutryggede erindringer med afsæt i bestemte dage eller indtryk samlet tanker om den 1.juni 1962, hvor jeg lidt hen på eftermiddagen sad oppe ved søen bag Hellebækgård eller Det kongelige Opfostringshus.

Vi var nogle stykker, der var gået sammen om at grave en lille dam, som med fluenet lod sig adskille fra søen, og her kunne man i kortere perioder holde liv i de små-aborrer og skaller, som vi brugte til at fange gedder med. Det var en grim behandling, men i slægt med den virkelighed, man kendte, når den sagesløse fisk resolut fik en stor trekrog fæstnet i ryggen, før den som lokkemad blev sendt ud på en sidste svømmetur gennem det område, hvor man oppe fra de store træer omkring søen kunne se gedderne stå et par millimeter under vandoverfladen.

Stedet var lidt mere mit end andres, mængden af drenge gjorde, at man af alle kræfter prøvede at etablere noget privat, men den dag sad jeg og hang en smule med hovedet over et netop erhvervet mg minus i latin. Det var før intelligensreserven var blevet opfundet, jeg var ikke for kvik og kæmpede omkring strengen for at kunne fortsætte i gymnasiet. Egentlig var latinen begyndt så godt med den lille intense beretning om den numiske konge, Jugurtha, der på vej ud af Rom vendte sig om og så nogenlunde sagde: »Se, der ligger den by, som er til fals.« Vi skulle oversætte med til fals, det var dengang, da det i juleevangeliet endnu begav sig, men i den videre fremstilling indførte jeg en mand, der budbragte. Det var ligesom, når man spiller scrabble, læreren og jeg henfaldt til en heftig disput om, hvorvidt der findes et sådant ord på dansk, og jeg var overbevist om, at det var stærkt medvirkende til den anførte lusepuster-karakter.

MEN hvad pokker! Jeg sad ved mit lille vandhul og var midt i en sommerdag, der endnu var kølig grøn, men fuld af min første forelskelse. Vi havde kort forinden spist varme hveder sammen, jeg havde sneget mig til at lægge en hulet hånd omkring hendes ene bryst, og det var som en formæling med selve sommeren. Verden lå fuld af en nyfødt jubel over efter mange trængsler at være så lykkelig i live, og det var næsten, som havde den gode Gud sparet på glæderne for nu at strø dem over mig i ødsle drys ad gangen. Så uden egentlig at tænke over det, løsnede jeg fluenettet, så de små fisk igen kunne slutte sig til livet ude i søen.

Vi sang »Nu lyser løv i lunde« og Carsten Hauchs »Sagnrige Danmark«, for dem havde skolen taget til sig, og ved translokationen tre uger henne ad vejen ville de ikke bare være en indgang til sommerferien, men for min klasse betyde det uigenkaldelige farvel til skolen.

Naturligvis var vi glade og fulde af forventninger, for det var enden på fem år, som stort set havde levet op til løftet eller truslen om, at vi på Det kongelige Opfostringshus ville blive behandlet, så enhver forandring materielt ville være til det bedre. Vi måtte ikke have nogen private goder i form af smart tøj eller penge, og lyset blev slukket på sovesalene senest klokken ni om aftenen. Til gengæld nåede man op på to kroner om ugen i lomme penge og foruden i uniformen gik vi i noget fællestøj, der på lang afstand afslørede os som en slags alumner.

Dagen var - fra det fælles brusebad var overstået - delt op i forskellige gøremål, herunder flere praktiske vedrørende selve husets og dagligdagens opretholdelse, og det forventedes afviklet med militærisk præcision.

Gad vide hvad vi havde gjort! Folk der ikke vidste bedre undrede sig såre, medens vi rankede os under uniformen og var en slags kæledægger på gaderne i København. Vi var »skorper« og børn af folket, men som sådanne heldige udvalgte, som kunne bringe det vidt. Rare folk spurgte på gaden om, hvilket nummer man havde på skolen og om man ikke skulle være typograf, for noget bedre kunne de ikke forestille sig.

Jeg tror ikke, at der var nogen, som holdt ubetinget af at gå på Det kongelige Opfostringshus, men vi udgik uden undtagelse fra små og betrængte forhold og vidste, at skolen var vores chance i livet. I mit hjem, hvor en krone ofte skulle række til to dage, var der absolut ikke baggrund for at sende mig i skole i Struer, så i dristige øjeblikke havde jeg tidligere sat næsen op efter at blive kommis. Den slags folk holdt til inde i varmen og kunne i heldige øjeblikke stikke både rosiner og svesker til sig. Alt det, der nu skilte mig fra disse fremtidsperspektiver, havde været en gave, sådan set også latinen, og vi havde i løbet af årene sparet en lille net sum sammen som lotteridrenge. Nu ventede verden, vi var med henblik på fremtiden blevet udstyret med sheik-tøj i det hedengangne Crome & Goldschmidt og de, der ikke som led i en anden uddannelse ville noget andet, var kommet på gymnasiet. Vi kunne som småborgere glæde os over at have taget realen med, og i takt med de bedre tider var der næsten ikke noget, som ikke kunne lade sig gøre.

DET kongelige Opfostringshus, der altid har fungeret som en kostskole, blev ligesom Det kongelige Vaisenhus stiftet af højsalige Frederik V i henholdsvis 1753 og 1727 for at give den tids talentreserve en hånd med på vejen. Monarken og Bernstorff ønskede sig flittige og velbegavede børn som en alenemor ikke havde mulighed for at give nogen uddannelse, og målet var solide håndværksmestre og folk, der egnede sig til betroede stillinger i forbindelse med det økonomiske opsving, der kendt som »den florissante tid« strakte sig helt frem til vores ulykkelige indgang i Napoleonskrigene i 1807.

Vaisenhuset, der - tillempet en ny tid - stadig eksisterer i bedste velgående, blev finansieret gennem overskuddet fra salmebogs- og bibeludgivelser, medens Opfostringshuset fik tillagt indtægterne fra det nystiftede klasselotteri. Da dette beløb som følge af periodens spillelidenskab blev for betydeligt, inddrog staten det mod til gengæld at påtage sig udgifterne til Opfostringshusets videre eksistens. Skolen havde i de følgende år flere københavnske adresser, sidst i Randersgade, men da pladsen her i 1953 blev for trang, lykkedes det at skabe en fremtid på Hellebækgård, der tidligere havde huset flygtninge fra Randstaterne, men nu over en skrabet istandsættelse lod sig omdanne til et sted for drenge, der ikke var bedre vant.

Det hvide palæ, der sidst havde tilhørt slægten Schimmelmann, løfter sig hvidt som et kridt på sin grønne bakke ud mod Øresund og med et par karske skolefløje foran, der med en sjælden tilforladelighed er indføjjet i det sårbare kulturlandskab. Da der endvidere blev optaget dagelever fra nærmiljøet, var vi henvend 100 elever i de få og snævre lokaler, men man lånte sig frejdigt ind i de nærmeste omgivelser, når det var nødvendigt. Således kan jeg aldrig bare mig for et indvendigt smil ved erindringen om, hvordan vi tvangsindlagte til at gå til dans valsede rundt med hinanden om livet ovre i gymnastiklokalet i den nætliggende Hellebæk Skole eller kom susende på alt, hvad der lod sig cykle på for at nå en halv times indendørs sport i den dertil indrettede hal i Helsingør.

Den ene af Hellebækgårdssidefløje var brændt, men det åbnede fra gårdspladsen et kig ud over Øresund og over mod Sverige, der hver aften sank ind bag perlerækken af lys langs kysten. Det var i et nabonært bølgebrus fra kysten og i en em af saltet pålandsvind, der umiddelbart bag ved

hovedfløjen afløstes af skove og de dragende skovsøer, som vi besejlede i hjemmelavede sivbåde uden ret tit at blive pågrebet af skovfogeden. Herregud, har man nogensinde været yngre og halvguderne mere lig end i de vinterdage, hvor vi med søndagen som en hel sum af fritid foran os krydsede Bondedammen, elegant lagt til rette i lidt medvind. Det skete uden synderlige komplekser over, at man i modsætning til nogle udvalgte elegante kunstløberskøjter selv betjente sig af et arvet par, der med stort besvær lod sig fastgøre under skistøvlerne.

Vi blev både seksten og sytten år på stedet, hvor det i begyndelsen var en glæde at stemme bækken op og få et møllehjul til at dreje rundt. Selv jeg endte som en habil fodboldspiller på drengeholdet, og så blev det med tiden mere påtrængende, at hvert forår sænkede både de lyse nætter og nattergale ned over stedet, så man gik i en skærmappe af forhåbninger om den, der engang skulle legemliggøre sig, så man aldrig blev alene mere.

Det var dengang, da man i skolen lærte svensk til husbehov, og vi bemærkede hos Selma Lagerlöf, at nattergalens sang var ljuv. Jeg tror, at vi var bedre til tysk end til engelsk, og mange fik af den udmærkede hr. Kongsbo lært at mestre et instrument. Tegnetimerne var en svir under spasmanageren Alex Villadsen, der skabte et vældigt frirum omkring sig, som gjorde, at vi var flere der begyndte at samle på de små kunstbøger, der udkom hos Reitzel. Villadsen kom også med Robert Corydon, hvis forunderligt lydhøre poesi, han lagde sammen med et par malerier af Paul Klee, så verden på en gang blev større og mere intens.

VI boede som på et skib, og samværet forudsatte den samme blanding af disciplin og selvdisciplin. Der var seks sovesale med hver fjorten senge samt et tilhørende lille skab og en stol ved fodenden, hvor man kunne sætte sig og forvente at få lov til at være i fred. I spisesalen var der som ved et mirakel presset fire så lange borde ind, at alle kunne sidde ned og spise på én gang, og så var der et par stuer, hvor vi om søndagen hørte giro 413 eller spillede det seksdagesløbs spil, hvor det gjaldt om at tilegne sig pladsen som par nr. 7. Hjemme kunne man tillade sig at insistere på en plads som par nr. 7, medens man her kastede et blik rundt i skaren af medspillere for at se, om der overhovedet var baggrund for at gøre sig håb om pladsen som Evan Klamer og Kay Werner.

Stuen krævede besindig og stilfærdig optræden, her kunne man sidde og skrive breve på melodien, at jeg har det godt og det håber jeg også, at du har, samt vide sig så nogenlunde i sikkerhed for eventuelle overgreb. De ventede mere nede i den såkaldte »kapskogang«, der i et kringlet forløb strakte sig under hele hovedbygningen og bød på flere muligheder for at falde i baghold. Ikke fordi der var meget slagsmål, og senere påstande om voldelige optagelsesritualer er efter min bedste viden grebet lige ud af luften. Det var igen som på et skib, der blev i løbet af de første uger etableret en slags hierarki, og under hensyntagen til den, fik man for det meste lov til at passe sig selv.

Selv var jeg noget så sjældent som en jøde på skolen, der ellers mest optog drenge fra det storkøbenhavnske område. Min mor havde i et venteværelse læst en artikel om skolen et par år efter dens udflytning til Hellebæk, og den viste en pæn dreng i uniform, der krydsede Strandvejen og altså hed en skorpe. Navnet havde fra skolens begyndelse sit udspring i de rugbrødshumpler med fedt, som blev omdelt i spisebrikvarteret, mor læste og listede derefter artiklen til sig for bagefter med en sjælden insisteren at få mig bragt frem til en optagelsesprøve.

Det var i påsken 1957; skolens gode og samvittighedsfulde forstander Ove Nelsson havde advaret mod den betragtelige sum på kr. 16, som det kostede at bringe mig fra Humlum og til København samt tilbage igen, da bare den jyske herkomst gjorde en eventuel optagelse på skolen særdeles tvivlsom. Jeg tror, at vi var 140 drenge, der lagde op til de i alt 15 pladser i 1.mellem. Det var en sammenbragt flok, ledsaget af en flok forslidte mødre, der på hver sin måde kæmpede for at bevare det sidste af den forgyldning, de var gået ind i verden med. Jeg var den eneste, der endnu havde en far i hjemmet, men min mor må have gjort så overbevisende rede for sin kommende skilsmisse, at

det ikke på forhånd afskar mine muligheder. Et par var alene med en far, men man trængte aldrig ind i hinandens privatliv, og jeg har siden hørt adskilligt mere om mange af mine kammerater end jeg vidste dengang.

Det var i de år, hvor kvinderne begyndte at rykke ud på arbejdsmarkedet, hvor de måtte kæmpe for en ny identitet og prøve at slå til i endnu en rolle. Ingen havde vist ventet, at det ville blive let, og det blev svært. Man oplevede et opbrud uden ankomster, enhver ledte sig frem mellem det overleverede og nogle nye krav, der var som at flytte til et helt andet land. Det kostede på mange planer og var en udvikling, der ikke mindst berørte alle os dengang små, som måtte bære vores del af konsekvenserne uden at have nogen mulighed for at gribe ind i forløbet.

Vi var måske ikke mindst små ansvarsbebyrdede mandspersoner, som mødrene ofte trak alt for langt ind i en vrede mod faderen. Man blev i det ene øjeblik revet med ind i uviljen mod denne ødelægger af hjemmet, at det uden at kende den korte afstand mellem modsatrettede følelser var svært at forstå, hvorfor forældrene et øjeblik efter hengav sig hæmningsløst til hinanden. Det fremkaldte de små tvære klumper forbehold, der antagelig bidrog til en skilsmisse og dermed en kort æra som en slags mand i huset. Gammelkloge, ansvarsbevidste og sikkert glædesdrøbende, ridderligt bundet til en alliance med moderen og derfor på vagt, når hun begyndte at smugle en kæreste ind i helheden.

Andre havde kun fjernere familie, eller der var så mange søskende, at alting ville blive lettere, hvis der var en mindre i det daglige. Der blev snakket og ræsonneret, det med Opfostringshuset behøvede jo kun at være for en kortere tid, for det hele kunne ikke undgå at blive bedre. Og naturligvis kunne man som sædvanlig godt forstå, vi var på mange måder en lille resigneret gruppe, der ikke bare lod os fordrive, men ofte medbragte en vældig bekymring for, hvordan det hele nu skulle hænge sammen i hjemmet. Det var en byrde, som man holdt for sig selv og uden at ville tåle nogen kritik af de mennesker, man havde lagt bag sig. Vi var hundeangete for at blive smidt ud af skolen for en forseelse, hvis rækkevidde det ikke på forhånd havde været til at overskue, og jeg tror sjældent, der har ladet sig fremvise en mere disciplineret flok. Man vidste, at ethvert udbrudsforsøg ville være en kortsigtet løsning med nederlaget indbygget og skabte derfor små private verdener, gerne allieret med en eller to venner og opdyrkede et husneger-talent for at vinde indpas i huse, der venligt bød på the og honningmadder.

JEG forlod skolen i 1962, samme år afløste Jørgen Ankerstrøm Ove Nelsson, og han formåede med både hjertet og forstanden involveret at føre skolen ind i nye tider, hvor bl.a. en inddragelse af de lærerlejligheder, der fandtes på skolen, gav bedre plads. Men det siger sig selv, at de nye tider også bankede på døren her. Der blev åbnet for en optagelse af piger, og naturligvis blev Det kongelige Opfostringshus hen over halvfjerdserne og firserne indhentet af alt det andet, der karakteriserede perioden som en opbrudstid.

Alle os, der bevarede en forbindelse til stedet noterede det med større eller mindre glæde, men der var ingen, som med ord eller gerninger fragik en solidaritet med skolen som en slags skib, der blot havde fået en ny besætning. Det skulle blot vise sig som et problem, at Københavns Kommune for at spare begyndte at gå på jagt i andre kommuner for mod god betaling at optage de problembørn, som man gerne betalte godt for at slippe af med. Den tidligere målgruppe blev i en ny fundats af 1987 afløst af elever med »skole- eller tilpasningsvanskeligheder eller problemer af familiemæssig art« og det betød at man om den nye gruppe hurtigt måtte konstatere, at den kom fra miljøer »hvor eller i hvis nærhed arbejdsløshed, alkoholisme, stofmisbrug, prostitution og kriminalitet florerede.« Udviklingen var ulykkelig for den hårdt pressede medarbejdergruppe på skolen, der stod uforberedt og uden den nødvendige specialviden i forhold til de nye problemer. Samtidig fik bygningerne lov til at forfalde med en sådan hast og i en sådan grad, at den ene eller den anden slags ekstern kontrol ville have medført en lukning. Hele stedet lå og osede af et både fysisk og moralsk forfald. Det

skulle endvidere blive en katastrofe for Opfostringshuset, at det i perioden blev overført fra magistratens 1. afdeling til Københavns skolevæsen. Tidligere var stedet blevet fulgt med venlig interesse af de skiftende borgmestre, der undertiden indfandt sig og spiste med, men nu blev skolen frataget sin ret til selv at vælge elever. Det forøgede mængden af uunderviselige elementer, og Det kongelige Opfostringshus blev sidste station på deres vej gennem skolesystemet, for hvis man opgav dem der, var der ikke andre steder, som ville optage dem.

NATURLIGVIS kan man ikke skrive hverken vredt eller bedrøvet om nedlæggelsen af sin gamle skole, uden at det straks bliver stemplet som flåbende gamlingsnak og den slags erindringsmusik, der gerne ser tiden sat i stå. Det skal derfor fremhæves, at de gamle elever spillede en afgørende rolle for gennemførelsen af den storstilede restaurering af Hellebækgård til ca. 25 millioner, som betød, at den i 2001 ikke bare fremstod som nybygget, men desuden som en moderne skole. Eleverne var her samlet i værelser omkring et køkken, der skabte nogle hyggelige og overskuelige sektioner, og maleren Jeppe Eisner havde med et udgangspunkt i de nære omgivelser udført en fabulerende udsmykning, som ikke bare ville folk det godt, men desuden insisterede på både det nødvendige og det tilsyneladende unødvendige.

Jeg husker indvielsen som en dejlig dag, der på enhver måde lignede en ny begyndelse. Skoleborgmester Per Bregengaard talte varmt om Opfostringshusets særlige betydning, og det var et emne, han vendte tilbage til i sit forord til »På den yderste pynt«, der udkom i forbindelse med skolens 250-års jubilæum i 2003.

Derfor er det underligt, at samme Per Bregengaard lige siden har arbejdet hårdt for at få Det kongelige Opfostringshus nedlagt og den 17. august er parat til at fremlægge et forslag, der skal ændre stedet til en observationsskole for børn fra 3. til 7. klassetrin. Hermed er vi tilsyneladende ved enden af en snigende og dybt uhæderlig udvikling, der med mange manøvrer i det skjulte har forklædt en række økonomiske fiflerier som pædagogiske overvejelser og menneskelige hensyn. Planerne om at oprette en observationsskole følges rent konkret med et ønske om at flytte »Terrasserne« i Fredensborg ind i det nu rømmede Hellebækgård for derved at få det til at se ud, som eksisterede Det kongelige Opfostringshus stadig i bedste velgående.

Da Opfostringshuset juridisk set er en selvejende institution eller fond, forestiller man sig ændringen gennemført ved, at skolebygningen udlejes til kommunen, efter at fonden har gennemført de nødvendige ombygninger, ligesom den forestår bygningsdriften og stiller midler til rådighed for ekstraordinære arrangementer i form af indkøb af robåde, finansiering af lejrskoleophold m.m.

Det bedes igen bemærket, at det først er ved dette forsøg på at reducere en skole med 250 år på bagen til at være en blanding af husejer og vicevært, at Opfostringshusforeningen og en gruppe gamle elever har fundet, at det ville være et svigt af vores egen baggrund fortsat at tie, selvom det er muligt, at en række af de funktioner, som skolen tidligere påtog sig nu varetages bedst i hjemmet, selv om man hele tiden må konstatere, at et løsagtigt tilsyn gang på gang fører til tvangsfjernelse. Derfor er hele det luskede forløb, som det nu må frygtes, at Per Bregengaard har bragt sejrrikt til ende, et overgreb mod de tanker, der gennem så mange år har sendt henved 20.000 elever gennem Det kongelige Opfostringshus. Da alt er et spørgsmål om økonomi, bør det ikke glemmes, at skolen opstod sammen med en så betydelig medgift, at den hvert år ville have haft penge tilovers, hvis den ikke hele tiden var blevet drevet ud i politisk dikterede afknapninger.

Nu ligger den og er mindre end en torso i forhold til sin oprindelige skikkelse, og derfor er det trods enhver mistanke om nostalgi umuligt længere at tie. Der lå i en tid, hvor det kun var overklassens sønner beskåret at komme på kostskole, en behjertet tanke bag Opfostringshuset som et tilbud til børn, der hermed fik en mulighed for at tage deres egen skæbne i hænderne. Mange af dem, der

ikke brød sig om skolen, har med lidt afstand erkendt, at det mere var de omstændigheder, som bragte dem frem til stedet end selve skolen, der var noget galt med.

Derfor bliver man grædefærdig over nu at skulle høre, hvordan de fejlslagne planer om at gøre skolen til det stik modsatte af alt det, der var meningen, nu bliver tolket som et bevis på, at Det kongelige Opfostringshus er blevet overflødigt og derfor nu skal bemandedes med en helt tredje slags mandskab. Jeg har ikke noget imod nogen af grupperne og ønsker ikke en polemik vedrørende dem, da de dybest set er denne sag uvedkommende.

Jeg kunne selv have fortsat min skolegang i både Sorø og Birkerød, men var lykkelig over i 1962 at kunne lægge min kostskoletilværelse bag mig. Det kunne jeg, fordi min mor i mellemtiden havde haft mulighed for at få ryddet så meget op i sin situation, at der var plads til et normalt familieliv. Det var en mulighed, som udgik fra Det kongelige Opfostringshus, og det skulle undre mig, om der ikke fordelt i landet findes en 10-12 børn, som ikke uden personlige omkostninger, men alligevel med glæde hvert år ville gribe denne chance for at komme på afstand af omstændigheder, som de er uden nogen egentlig indflydelse på.

Jeg syn's fandeme det er synd!

ref.:

<http://www.weekendavisen.dk/apps/pbcs.dll/article?AID=/20050812/KULTUR/508100310>

Siden er lukket.